

Stockholms
stad

Funktionsprogram förskola, Enskede- Årsta-Vantör April 2017

stockholm.se

Innehåll

1. Syfte och Målbild	6
2. Framtagandet av programmet	6
2.1. Process	6
2.2. Styrgrupp, arbetsgrupp och referensgrupp	7
3. Stadsdelsförvaltningens funktionella krav	9
3.1. Funktioner, utformning och placering	9
3.1.1. <i>Projektstöd, anvisningar med mera</i>	10
3.2. Material och färgsättning	11
3.3. Belysning och el	11
3.4. Akustik och ljudmiljö	12
3.5. Dörrar och glaspartier	14
3.6. Tillagningskök	15
3.6.1. <i>Goda exempel</i>	15
3.6.2. <i>Köksutformning- och funktion</i>	16
3.6.3. <i>Samverkan tillagningskök och mottagningskök</i>	16
3.6.4. <i>Mottagningskök</i>	17
3.6.5. <i>Tillagningskök</i>	17
3.7. Groventré och kapprum	20
3.7.1. <i>Groventré</i>	20
3.7.2. <i>Kapprum</i>	22
3.8. Flexibla verksamhetsytor	23
3.9. Kommunikationsutrymmen	25
3.9.1. <i>Trappor</i>	25
3.9.2. <i>Hiss</i>	26
3.10. Hygienutrymmen	26
3.10.1. <i>Barn</i>	26
3.10.2. <i>Personaltoaletter, hygien</i>	27
3.10.3. <i>Lokalvård och tvätt</i>	28
3.11. Möten	28
3.12. Pedagogiska ytor	29
3.13. Måltider	30
3.14. Rum för lek	30

Funktionsprogram förskola, Enskede-Årsta-Vantör

4 (52)

3.15. Rum för vila.....	31
3.16. Dokumentation av barnens arbete.....	31
3.17. Förvaring	32
3.17.1. Centraförvaring	32
3.17.2. Verksamhetsförvaring.....	32
3.18. Personalutrymmen.....	33
3.18.1. Personalrum och vila	34
3.18.2. Administration	34
3.18.3. Entré, kapprum, omklädning, toalett.....	35
3.19. Kringfunktioner	35
3.19.1. IT/data.....	35
3.19.2. Telefoni	36
3.19.3. Säkerhet.....	36
3.19.4. Kyla	36
3.19.5. Skyltning	36
3.20. Utemiljö och förskolans gård.....	36
3.20.1. Entrén till förskola	36
3.20.2. Bil-/cykelparkering	37
3.20.3. Leveranszon/lastkaj	37
3.20.4. Återvinningshus/-rum/fettavskiljare/matavfallstank.....	37
3.20.5. Posthantering.....	38
3.20.6. Barnvagnsparkering.....	38
3.20.7. Förvaring av förskolans vagnar	39
3.20.8. Barnsäkerhet, bullerplank, stängsel och grindar	40
3.20.9. Lekvärdar	41
3.20.10. Hårdgjorda ytor och fallskyddsytor	42
3.20.11. Växtlighet	43
3.20.12. Barnsäkra markbrunnar	43
3.20.13. Tillgång till vatten på gården.....	43
3.20.14. Belysning	43
3.20.15. Väder- och solskydd	44
3.20.16. Lekutrustning	45
3.20.17. Bänkbord.....	45
3.20.18. Sandlådor.....	45

3.20.19. Förvaring av lekutrustning	45
3.20.20. Utomhusateljé	46
4. Kultursatsning – enprocentsregeln	47
5. Dokumenterad kunskapsöverföring	48
6. Myndighetskrav och styrdokument	49
7. Bilagor	49
7.1. Bilaga 1	49

1. Syfte och Målbild

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning står inför en period av omfattande byggande de kommande åren. Prognosen är att stadsdelen ska bygga uppemot 12 000 nya bostäder fram till år 2030. I Enskede-Årsta-Vantör räknar man med att det behöver byggas ungefär två nya förskoleavdelningar per 100 nyproducerade lägenheter. Det kan översättas till ca 240 nya avdelningar, eller 30 förskolor med åtta avdelningar vardera.

Syftet med programmet är att ge en samlad bild av de funktioner som Enskede-Årsta-Vantör anser utgöra grunden för en bra förskolelokal. Man vill skapa en samsyn med berörda aktörer vid planering, projektering och byggnation av förskolor.

Funktionsprogrammet utgör ett stöd för ökad likvärdighet när det gäller kvaliteten, flexibiliteten och användbarheten i stadsdelens förskolelokaler. Ett funktionsprogram är tänkt att effektivisera och förenkla planering och genomförande av projekt

Målet bakom funktionsprogrammet är att lokalerna ska uppfylla verksamhetens krav på ändamålsenliga, säkra, arbetsmiljövänliga, jämställda och trygga miljöer. Samtidigt måste krav på tekniska egenskaper och en ekonomi i balans tillfredsställas.

Funktionsprogrammet syftar i första hand till nyproduktion, men ska i tillämpliga delar även gälla vid om- och tillbyggnation.

2. Framtagandet av programmet

2.1. Process

Arbetet med funktionsprogrammet har bestått av tre studiebesök, tre arbetsgruppsmöten, en utbildningsdag, två styrgruppsmöten, två referensgruppsmöten samt sammanställning av utkast och granskning av utkast.

Stadsdelsförvaltningen har skapat en styrgrupp, en arbetsgrupp och en referensgrupp. Serviceförvaltningen lokalplanering har fått i uppdrag av stadsdelsförvaltningen att hålla i planering och utveckling av funktionsprogrammet.

Arbetsgruppen deltagare representerade verksamheten och har erfarenhet av det praktiska arbetet i den typ av lokaler som ska

byggas. Referensgruppen bestod av olika typer av experter inom olika discipliner som är relaterade till förskolelokaler, men som inte hade direkt koppling till den dagliga verksamheten.

Styrgruppen beslutar kring projektets riktning och är de som har mandat att ta ställning till olika frågor och aspekter som framkommer under projektets gång.

Studiebesöken arrangerades för att arbetsgruppen skulle ha gemensamma referensobjekt utanför den egna stadsdelen. Referensobjekten fungerade som diskussionsunderlag och inspiration till lösningar. Studiebesöken gav möjlighet till inblick i problem och goda exempel i nyligen producerade förskolelokaler, ur ett verksamhetsperspektiv likväl som ur ett tekniskt och ekonomiskt perspektiv. Stadsdelsförvaltningen har valt att fokusera utformningen av funktionsprogrammet på förskolor i flerfamiljhus. De förskolor som besöktes var Förskolan Leendet, Förskolan Sjötorget och Förskolan Rosteriet. Förskolorna valdes för att de är placerade i flerbostadshus och har en väldigt varierad utformning.

Under arbetsgruppsmötena diskuterades förskolans behov och hur lokalerna bör utformas för att uppfylla nödvändiga funktioner. Arbetsgruppens förslag presenterades sedan på referensgruppsmöten där referensgruppen kom med synpunkter. Arbetsgruppens material, med referensgruppens synpunkter inkluderade, presenterades för styrgruppen. Styrgruppens ställningstagande i olika frågor som framkommit, sammanställdes i ett utkast till funktionsprogram. Utkastet skickades ut till arbetsgrupp, referensgrupp samt styrgrupp. Grupperna fick två veckor på sig att granska dokumentet och komma med synpunkter.

Ett utkast till funktionsprogram presenterades den 13:e februari 2017 för stadsdelsförvaltningen för vidare bearbetning inom stadsdelsförvaltningens organisation.

Funktionsprogrammet bör vara ett tillgängligt och levande dokument med löpande revisioner för att fånga upp ändrade myndighetskrav och verksamhetsbehov. Programmet bör även revideras i takt med att stadsdelen får utökade erfarenheter ifrån byggen som utförts med programmet som stödmaterial. Stadsdelsförvaltningen bör skapa en organisation och rutiner för att arbeta vidare med funktionsprogrammet.

2.2. Styrgrupp, arbetsgrupp och referensgrupp

Styrgrupp

- Karin Åberg, avdelningschef, förskola och fritid, Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsförvaltning
- Pierre Persson, enhetschef, lokal- och stadsmiljöenheten, Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsförvaltning
- Ulrika Klemets, ekonomichef, Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsförvaltning

Arbetsgrupp

- Tobias Kindblom, utredare, Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsförvaltning
- William Isaacs, strateg, Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsförvaltning
- Karin Fernqvist-Glaving, förskolechef, Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsförvaltning
- Ulrika Wennergren, dietist, Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsförvaltning
- Linnea Engström, förskolechef, Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsförvaltning
- Anne Sulkanen, barnskötare, representant för fackförbundet kommunal, Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsförvaltning
- Robin Lindbom, representant för lärarförbundet – avslutad tjänst under processen
- Linda Ekefjord, representant för lärarförbundet – tog över efter Robin, Älvsjö stadsdelsförvaltning

Referensgruppen

- Christer Liverhall, lokalintendent, Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsförvaltning
- Karin Tufvesson Hjelmfeldt, projektledare, tillgänglighet och utemiljö, Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsförvaltning
- Eskil Swerkersson, planerare, Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsförvaltning
- Björn Sundström, projektansvarig, SISAB
- Ingrid Nerman, förvaltare, fastighetskontoret
- Håkan Sandström, projektledare, fastighetskontoret
- Maria Wikland, folkhälsovetare Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin (har forskat på små barns fysiska aktivitet)
- Lisa Klingwall, planerare, Strategi- och utvecklingsenheten på stadsbyggnadskontoret

3. Stadsdelsförvaltningens funktionella krav

3.1. Funktioner, utformning och placering

Placering, volym och dimensionerande krav

Enskede-Årsta-Vantör strävar i första hand efter att nybyggda förskolor ska byggas på egen fastighet och som fristående byggnad. På grund av placeringen av de områden som ska utvecklas de kommande åren och hur de är detaljplanelagda kommer dock sannolikt en majoritet av förskolorna bli så kallade integrerade. De kommer alltså att ligga integrerade i bostadshus i ofta mycket exploaterade områden med tät bebyggelse. Stadsdelen ser helst att den här typen av förskolor ligger i bottenplan med egen, inhägnad, gård i direkt anslutning till lokalen. Varje förskolas inre och yttre arealer och funktion kommer att prövas och måste uppfylla rimliga krav gällande vistelse- och arbetsmiljö för barn och anställda.

Förskolans fastighet bör placeras bortom tungt trafikerade gator och vägar både för att minimera oönskade partiklar och trafikbuller. Det ska vara enkelt och säkert att ta sig till förskolan, oavsett om transport sker per fot, cykel eller på annat sätt.

Det är väsentligt att planera för en trygg väg till förskolan för barn, föräldrar och personal. Planering för god logistik för leveranser, källsortering inklusive fettavskiljare med matuppsamlingstank samt för underhåll och skötsel av förskolans lokaler och utemiljö är av vikt. Dessa punkter bör tas upp redan under den initiala dialogen om placering av förskolan och sedan fortsätta att beaktas i kommande faser av projektet.

För att få en rimlig ekonomi och servicenivå för förskolan strävar stadsdelen efter en storlek på minst fyra till sex avdelningar. Bland annat för att finansiera ett eget tillagningskök. Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning är dock medvetna om att det kommer att bli svårt att uppnå denna storlek i vissa, kraftigt exploaterade, områden. Om det inte är möjligt att säkerställa ett tillagningskök för en enskild förskola ser man gärna att flera närliggande, mindre, förskolor delar på ett tillagningskök. Det är då mycket viktigt att säkerställa enkel transport av maten mellan enheterna.

Den tekniska kapaciteten ska baseras på 20 barn per grupp, samt fyra vuxna, som underlag för dimensionering av bl.a. ventilation, hygienutrymmen, kapprumsinredning.

BRA-yta bör vara minst 10 kvadratmeter per barn.

3.1.1. Projektstöd, anvisningar med mera

Stockholm stad har flertalet fackförvaltningar som arbetar med tekniska frågor och som har sammanställt program, checklistor och anvisningar för byggnation. Staden har även valt att ansluta sig till ett antal projektverktyg som ska användas i byggprojekt som drivs i stadens regi. Utöver detta har Staden flertalet program som är politiskt beslutade och som ska följas. Det åligger stadens förvaltningar att tillse att aktuella verktyg och program kommuniceras till byggprojekten. Verktyg är bland annat Byggvarubedömningen och Chemsoft. I stadens miljöprogram (Stockholms stads miljöprogram 2016-2019) står mer att läsa om miljöarbetet som ska drivas i stadens projekt och verksamheter. Fastighetskontoret går in och köper lokaler i de fall staden ska bedriva verksamhet i fastigheter som upplåts med bostadsrätt eller liknande. Fastighetskontoret har ett så kallat rumsfunktionsprogram som de applicerar i byggprojekt i lokaler som ägs av dem. Ska förskolelokaler byggas i den typen av lokaler är det viktigt att samarbete med fastighetskontoret inleds i ett tidigt skede. Utöver detta har SISAB en omfattande databas tillgänglig med de anvisningar och rådgivande referenser som används i deras byggprojekt. Dessa anvisningar finns delvis refererade i detta program, de finns att ladda ner gratis från SISABs hemsida (<http://sisab.se/sv/vara-fastigheter/stod-i-byggprojekt/projekteringsanvisningar/>)

Utöver detta ska naturligtvis gällande lagkrav vad avser bygg, tillgänglighet, brand, och arbetsmiljö med mera gälla.

3.1.1.1 Brand

Vid utformningen av förskola är det viktigt att man tar hänsyn till brand. Fastighetsägare är skyldig att ”i skäligen omfattning hålla utrustning för livräddning och släckning vid brand och vidta övriga åtgärder som behövs för att förebygga brand och för att hindra eller begränsa skador till följd av brand”. Lagen beskriver inte hur ansvaret ska delas upp mellan fastighetsägaren och verksamheten. Det normala är att ägaren ansvarar för åtgärder som hör till byggnaden och fasta tillbehör. Hyresgästen svarar för att lokalerna används på ett ansvarsfullt sätt samt att installerade brandvarnare

sköts och kontrolleras. Om lokalen inte är av storleken som kräver utrymningslarm så ska seriekopplade brandvarnare installeras. Inget brännbart materiel, såsom bänkar, bänkbord, växter, mm får finnas närmare fasaden än 6 meters avstånd, enligt stadens gemensamma försäkringsregler. Det är viktigt att specialkompetens i form av brandkonsult kopplas in i projektet för att utrymningsvägar och brandsäkerheten stort ska säkerhetsställas.

3.2. Material och färgsättning

Stadens miljöprogram ska följas och förskolans miljö ska utformas enligt stadens anvisningar om kemikaliesmart förskola. Förskolans lokaler och utemiljö ska vara inbjudande, hållbara över tid och ha en tidlös utformning. Färgsättningen ska vara neutral, mild och harmonisk. Starkare färger och mönster kan väljas gällande lösa och utbytbara inventarier, konst, alternativt med fönsterfolie på glasdörrar, glaspartier och fönster.

Man ska alltid eftersträva hög kvalitet på interiör och fast inredning, för att få en lokal som håller över tid.

Beslag ska i största möjliga mån vara i metall – inte plast.

Hållbara sten- eller klinkergolv är att föredra i entréytor, gärna med golvvärme. Akustikgolv i PVC- och fälatfria material används i pedagogiska ytor.

Städbar utformning ska eftersträvas, för god ergonomi. Svårnådda smutsfällor ska undvikas.

3.3. Belysning och el

Belysningen i förskolans lokaler ska uppfylla gällande arbetsmiljökrav.

Allmänbelysning i lokaler ska vara dimringsbar, energieffektiv samt vara infälld i undertaket för att undvika dammansamling. I större utrymmen ska belysningszoner skapas för att möjliggöra parallella pågående aktiviteter i samma lokal. Dimringsbara spotlights på elskenor ska belysa dokumentation på väggar.

Förberedelser för nedpendlad bordsbelysning ovan exempelvis matbord görs genom montering och inkoppling av separata belysningszoner med dimringsbara elskenor, för komplettering av belysningsarmaturer i efterhand i pedagogiska ytor och i personalrum. Det ska vara möjligt för personalen att själva styra

Ljusstyrka och zoner. Tablåer/brytare ska vara intuitivt utformade och enkla att använda. Under projekteringsskedet ska hänsyn tas till att det ska vara lätt att byta ljuskällor vid behov.

Dubbla eluttag för exempelvis jul- eller annan fönsterbelysning ovan fönster i pedagogiska ytor och personalytor.

Eluttag för dokumentation/arbetsstation för personal ska finnas på samtliga hemvister. Kombinerat med accesspunkt för internet, alternativt fast uttag. Dessa uttag placeras med fördel högre upp på väggen för att undvika sladdtrassel och hängande sladdar vid arbetsstationen, som inbjuder till att dra i.

Två dubbla eluttag ovan diskbänk ska finnas i pentryn, försedda med timer.

3.4. Akustik och ljudmiljö

Språkinläring och kommunikation är två av förskolans viktiga pedagogiska områden. Majoriteten av barnen och personalen vistas heltid på förskolan och arbetsmiljön kräver god ljudmiljö under dagens alla lugna och mer ljudliga aktiviteter.

Senaste versionen av SISAB:s projekteringsanvisningar, Akustik förskola, används vid projektering. För att uppnå fullgod akustisk miljö krävs absorberande material i golv, tak och på väggytor. En akustiker ska kopplas till projektet.

Ljudabsorbenter på vägg kan med fördel utformas så att de till viss del kan användas som anslagstavla, alternativt i form av konst.

Verksamhetens behov av visuella samband, via glasade innerdörrar och glaspartier samt god tillgång till dagsljus via större fönster, ska kompenseras akustiskt.

Det är av vikt att rum som kräver en högre nivå av sekretess utformas i enlighet med detta. Exempel är samtalsrum och vilrum.

Ljudnivåer från installationer och trafik inomhus får inte överstiga 30 dB.

Arbets- och vistelsemiljön utomhus är även den av högsta vikt. Ljudföroreningar från kringliggande verksamheter och trafik bör minimeras med hjälp av en akustiskt väl utformad utomhusmiljö. Boverket har definierat regler för trafikbuller vid bostadsbyggnader.

Dessa anger att buller från spårtrafik och vägar inte bör överskrida 55 dBA ekvivalent ljudnivå vid en bostadsbyggnads fasad. Om en uteplats ska anordnas i anslutning till byggnaden bör ljudnivån på uteplatsen inte överskrida 50 dBA ekvivalent ljudnivå samt 70 dBA maximal ljudnivå. Ljudnivåerna som gäller för utemiljöer vid bostäder kan vara vägledande för friytor vid skol- och förskolegårdar. Stockholms stad brukar ange 50 dBA ekvivalent ljudnivå som krav för friytor. Om gården är helt eller delvis innesluten av byggnader måste åtgärder för en acceptabel ljudmiljö säkerställas tidigt i projekteringsstadiet. Det är troligt att ljudabsorberande material måste integreras i fasader och hänsyn tas till utformning av vertikala ytor för att förhindra ljudet från att studsas runt och förstärkas. Detta gagnar även boende i kringliggande lägenheter.

3.5. Dörrar och glaspartier

Utformning av dörrpartier är av vikt för att uppnå en, för verksamheten, optimal miljö. Entré- och innerdörrar bör utformas helglasade med metall/tråram (ytterdörrar) eller tråram (innerdörrar) och klämskydd.

Glasning är viktigt för att kunna överskåda verksamheten och säkerställa barnsäkerhet. Glaspartier inomhus samt i dörrar ska utföras i härdat glas.

För att uppnå god tillgänglighet ska inga dörrtrösklar monteras, detta kompenseras med släplister. Där trösklar, av akustiska eller tekniska skäl, måste monteras ska dessa vara max 15 mm höga och avfasade i båda riktningar.

Dörrar till personaltoaletter och förråd ska vara fullhöga och utan glas. Dörrar till barntoaletter är med fördel öppna upptill, motsvarande saloondörrar, så det är möjligt för personalen att titta till barnet när det befinner sig därinne.

Innerdörrar i pedagogiska ytor förses med uppställningsbart övervred mot korridorer/kapprum och mot skötrum.

Invändiga dörrar och glaspartier ska vara tillgängliga för personer med funktionshinder. Det innebär att dörrar och kommunikationsutrymmen ska uppfylla kraven i kapitel 3:14, Tillgänglighet och användbarhet i byggnader, i BBR.

Minst en entré till förskolan ska vara tillgänglighetsanpassad. Övriga entréer ska förberedas på så sätt att de enkelt kan anpassas och bli fullt tillgängliga vid behov, detta gäller även personalentré samt dörrar med dörrstängare i övriga utrymmen. Detta innebär bland annat att förberedande rör/kabeldragning för dörrautomatik bör finnas med i projekteringsfas. Utformning av entréer och placering av manöverdon, så som tablåer, knappsatser och armbågskontakter, sker enligt råd och riktlinjer i BBR eller Bygg ikapp handikapp.

För att undvika barns lek med kontroller och knappar kan de med fördel utformas med spärr- eller fördröjningsfunktioner, som enkelt kan kringgå av vuxna. Kodlås till entréer kopplas till skalskydd och ska kunna inaktiveras när förskolan är stängd eller vid behov. Entréer ska även förses med ringklocka.

Samtliga entrédörrar ska förses med brytskydd och skärmtak. Det ska även finnas ordentliga väderskydd/vindskydd och god belysning.

Ett låsschema för förskolans lokaler och utemiljö upprättas tillsammans med stadsdelsförvaltningens beställarrepresentant i samverkan med fastighetsägaren för respektive projekt.

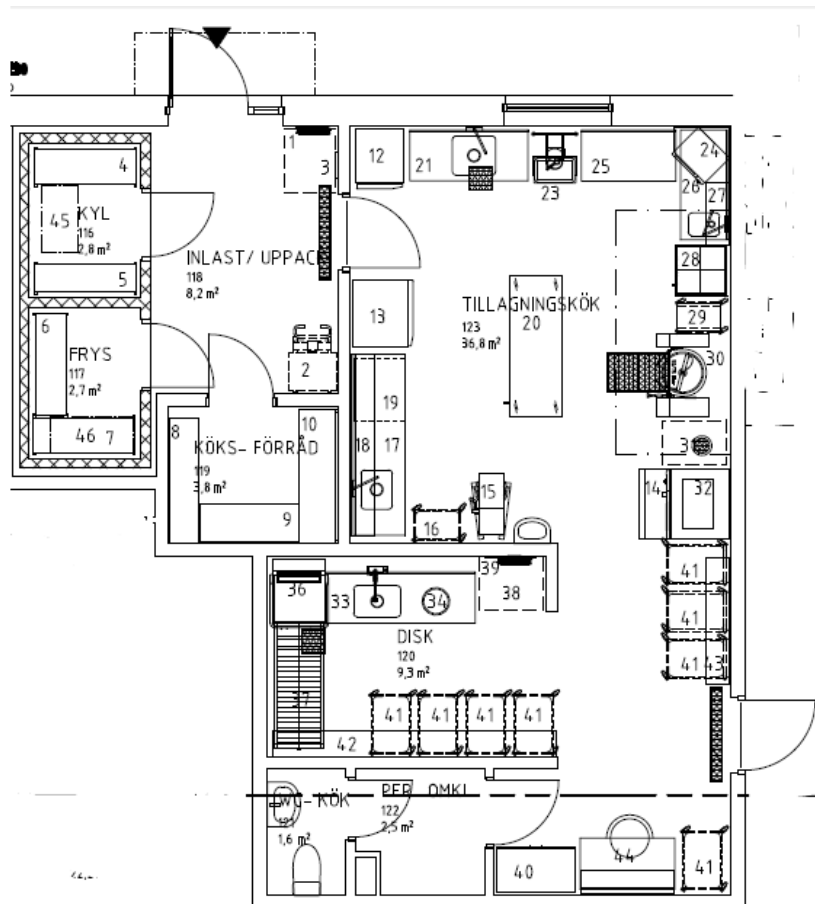
3.6. Tillagningskök

3.6.1. Goda exempel

För utformning av tillagningskök hänvisas till SISAB:s utformningskrav och rekommendationer. Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltning, tillsammans med Cedervalls arkitekter, har tagit fram en tillämpningsanvisning för tillagningskök som kan användas som vägledning.

Tillagningsköken i SISAB:s Framtidens förskola är ett gott exempel på yteffektiv och ergonomisk utformning samt dimensionering av förskolekök. Om plats kan ordnas, vore det att föredra om kökspersonalens toalettutrymme i anslutning till tillagningsköket kompletteras med en duschplats för en komplett omklädningsfunktion för kökspersonalen.

Nedan finns en referensritning från kista-höjden som är ett exempel över hur ett kök kan utformas väldigt yt-effektivt. Beroende på kökets utformning måste man jobba olika med flöden för att inte smuts från den smutsiga zonen ska kontaminera den rena. Moderna förskolekök är en hel vetenskap och kräver special kompetens i form av kökskonsult.

Referens: Tillagningskök i projekt ny förskola Kistahöjden (SISAB)

Kök ska, om möjligt, placeras centralt i lokalen. Köket ska ha direkt anslutning till angoringsyta för leveranser. Köket ska ha nära och enkel access till soprum och återvinningsrum. Fettavskiljare, soprum och återvinningsrum ska enkelt kunna angöras och tömmas enligt krav från Stockholm stad.

3.6.2. Köksutformning- och funktion

Vid projektering av kök är det viktigt att anlita en specialiserad kökskonsult. Stadsdelen har direktiv på att alltid utreda möjligheten till tillagningskök oavsett storlek på förskolan. För att finansiera ett tillagningsköks måste förskolan ha fyra avdelningar eller fler.

3.6.3. Samverkan tillagningskök och mottagningskök

Om områdesplanen för ett nybyggt område endast tillåter mindre förskoleenheter insprängda i övrig bostadsbebyggelse bör man överväga att samverka ett tillagningskök mellan flera förskolor. Detta betyder att ett antal av enheterna kommer utrustas med ett

mottagningskök. Förskolorna bör ligga geografiskt nära varandra och planering för framtida mattransport mellan dem ska tas i beaktande redan i planeringsstadiet. Allra mest fördelaktigt är det om samtliga enheter ligger inom samma kvarter med möjlighet att transportera maten inom byggnaden. Exempelvis i kulvertar eller garage som sammanbinder husen i kvarteret. På detta sätt garanterar man ett lämpligt arbetsmiljömässigt klimat vid transporterna. Om detta inte är möjligt ska transportvägar utomhus säkerställas, samt angöring för av- och pålastning utformas med omsorg.

Vid behov av transportlådor och transportvagnar är det viktigt att tidigt i köksplaneringen fastställa vilka de, av stadsdelen, upphandlade leverantörerna är. Produktreferenser över transportlådor och transportvagnar ska ingå i projekteringsunderlaget för att underlätta planering av plats för uppställning av utrustningen. Detta inkluderar också korrekt antal och placering av eluttag för kyl-/varmhållningsutrustning. All mat ska transporteras i tätt förslutna kärl och egenkontrollen omfattar kyl- respektive varmhållningsregler även under transport.

3.6.4. Mottagningskök

Mottagningskök behöver vara dimensionerat och utrustat för följande funktioner:

- Beredning av frukost och mellanmål
- Mottagning av leveranser av livsmedel och beredda måltider
- Uppläggning av förberedda måltider på uppläggningsfat och i karotter/skålar per avdelning och bord.
- Diskning och rengöring av kökstillbehör

Miljöförvaltningen godkänner att kökens diskutrymmen får användas för att effektivt diska pedagogiskt material som exempelvis leksaker. Därmed är det befogat att även förskolor med mottagningskök utrustas med plats och utrustning för avspolning, huvdiskmaskin och torkbana. Frontmatade diskmaskiner ska inte ritas in och inte heller installeras i köken.

3.6.5. Tillagningskök

Tillagningskök, liksom mottagningskök, ska alltid utformas i samarbete med en erfaren kökskonsult. Som referens för ett mycket yteffektivt kök finns SISABs lösning för framtidens förskola, referensköket Kistahöjden förskola, finns bilagd detta dokument (denna lösning dimensionerad för åtta avdelningar, men SISAB har även förslag för inredning gällande fyra avdelningar och uppåt, se kök i förskola, på SISABs hemsida) (bilaga1).

Det finns många aspekter att ta hänsyn till vid utformningen av ett väl fungerande, kostnads- och yteffektivt kök. Några viktiga punkter att inkludera i projekteringen är:

- Samtliga förskolors kök (tillagning och mottagning) ska utrustas med fettavskiljare och matavfallskvarn med uppsamlingstank
- Kokgryta fungerar väl för förskolor som serverar 6 eller fler avdelningar men är ej lämpligt för förskolor med färre avdelningar
- Moderna kombiugnar, utrustade med vatten och el, kan användas för att tillaga nästan all typ av mat och kan, rätt använt, ersätta stekbord på ett acceptabelt sätt.
- Stekbord ska inte installeras
- Möjligheten till snabbkylning är bra
- I planeringen av kökets ytor måste plats för de vagnar som används för att köra mat och utensilier till avdelningarna projekteras in (rangeringsytor). Ytan bör ligga i nära anslutning till kök, disk och ansluta till kommunikationsutrymmen som leder till avdelningarna.
- Kokeriet bör dimensioneras efter behov, om köket ska laga mat för catering kan det behövas fler mindre kokerier
- I köket ska en arbetsstation med dator för beställningar och administrativt arbete finnas
- Det är viktigt att man tänker på att utforma köket för säker tillagning av allergikost
- Det är viktigt att man tänker på ren och smutsig zon, samt sambanden mellan dessa
- Kyl och torrförråd ska helst vara inne i köket.
- Frysrum får gärna vara placerat vid inlastning
- Separat omklädningsrum för kökspersonal med dusch, om möjligt, i anslutning till köket önskas, gärna vid inlastning.
- Separat toalett i anslutning till kök (ska finnas både på mottagnings- och tillagningskök)

Övriga aspekter att hänsyn till i köksplaneringen är:

Hygien.

- Mycket god städbarhet, inga skrymslen och vrår där smuts eller skadedjur kan gömma sig
- Hållbara och oorganiska material
- Linjära flöden, utan möjlighet till korskontaminering
- Skalskydd mot skadedjursangrepp
- Material och inredning som enkelt kan underhållas
- Städförråd/utrymme

- Förenkla egenkontrollarbetet med digital temperaturtagning i kylar och frysar

Arbetsmiljö

- Väl avvägda flöden för köksarbete
- Möjlighet att anpassa arbetshöjd
- Tillräckligt utrymme för att de antal personal som köket kräver ska kunna arbeta där, utan att krocka eller hindra varandra
- Tillgång till vatten och avlopp på flera ställen i köket
- Välplanerade ytor för att kunna arbeta på ett ergonomiskt korrekt sätt (lyft med raka armar, böjda knän osv)
- Mottagning av varor ska kunna ske på ett tidseffektivt och arbetsmiljömässigt adekvat sätt, oavsett väderlek, både för kökets personal och för transportföretaget. Varuleveranser bör separeras från stråk där utomstående och förskolans personal och barn rör sig. Det är därför av största vikt att angöring, inlastning, kyl- och frysrum, skafferier och kommunikationsvägar planeras noggrant
- Kylrum, frysrum och leveransdörr ska ha glaspartier av säkerhetsskäl.
- God arbetsbelysning
- Diskutrymmet kräver omsorgsfull planering. Det ska finnas möjlighet till att parkera diskvagnar och utrymme för pålastning. Åtkomlighet till diskmaskinen är nödvändigt samt en tillräckligt lång avlastningsyta efter maskinen, för att ett bra flöde genom maskinen och diskrummet ska kunna uppnås.
- Väggarna ska vara avtorkningsbara
- Ytterhörn ska vara förstärkta (metallskodda), avbärar/avvisarlistor ska monteras på väggar i utsatta områden.

Allmänt

- Tillräcklig yta för soprum och återvinning måste tas med i planeringen från början. Dessa utrymmen har en tendens att underdimensioneras.
- En väl utformad och dimensionerad ventilation är A och O för att undvika bakterietillväxt samt att möjliggöra ett gott arbetsklimat.
- Golvbrunnar bör inte placeras vid arbetsytornas ståplatser, då lutningen kan leda till snedbelastningar hos personalen och ökad fallrisk.

3.7. Groventré och kapprum

Kapprum och groventré kan kombineras i en yta, men bör då vara tydligt avskild vad gäller smutsig och ren sida. Sittbänkar med skoförvaring eller liknande kan fungera som avdelare (tänk dock på tillgängligheten och lämna öppningar för passage med rullstol osv). Nedan beskrivs vad som bör ingå i groventré respektive kapprum. Om funktionerna är placerade i ett gemensamt utrymme applicerar råden på den ”smutsiga” respektive ”rena” sidan. Om möjligt ska stora, gemensamma kapprum för samtliga barn undvikas. Två, max tre, förskolegrupper per entré är att föredra.

3.7.1. Groventré

Groventrén är den plats där barn, personal och vårdnadshavare ska kunna ta av sig blöta och smutsiga kläder och skor. Utanför entrén bör det finnas ett väl tilltaget, barnsäkert, skrapgaller – öppningsbart och städbart under. Entrén ska utformas välkomnande, strukturerad och översiktlig med tydlig logistik. Det ska finnas plats för förstahjälpentavla, anslagstavla/informationstavla/skärm (bra att förbereda med nätverksuttag och eventuellt el, alternativt PoE/Power Over Ethernet). Utrymningsplan och skåp med brandsläckare ska även finnas.

Skor och kläder ska kunna sköljas av och torkas på ett enkelt sätt. Avsköljning kan exempelvis ordnas genom att montera avsköljningsrännor som Furhoffs Moppe, ursprungligen för mopptvätt. Sköljrännans vattentillförsel bör enkelt kunna stängas av med hjälp av ballofix ovan barnhöjd. Det bör finnas slang med duschmunstycke, som kan hängas upp ovanför rännan, utom räckhåll för barn, kopplat till blandare för varmt och kallt vatten, kombinerat med blandare med pip för handtvätt osv. Avlopp ska förses med sandfång. Golvbrunn med lokalt fall ska finnas i anslutning till sköljrännan. Tänk på att täcka eventuella vassa hörn och kanter med skydd.

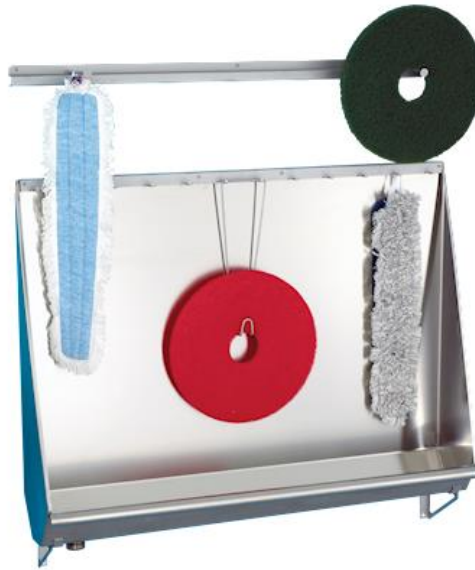

Bild: Bild tagen från

<http://www.furhoffs.com/raw/media/1105/303.png?width=600&height=400&mode=pad>. 2017-01-25

I direkt anslutning till groventrén ska det i första hand finnas torkrum eller, om detta inte är möjligt, torkskåp. Torkrummen bör ha glasad dörr och väggmonterade förvaringssystem med plats för att både hänga kläder på galgar och krokar och hyllor för skor, vantar, mössor osv. Torkrummet utformas med fördel så att det finns möjlighet att ställa in rullbara klädhängningssystem.

I varje groventré ska finnas en så kallad ”utetoalett” (enkel att komma till utifrån och kan användas utan att ta av alla ytterkläder). En av förskolans utetoaletter ska vara handikappanpassad. Samtliga ska utrustas med nedfällbart skötbord

Groventrén bör även ha en tydlig utformning för skogräns samt sko- och klädförvaring för smutsiga ytterkläder. Beräkna ca 20 cm förvaringslängd per barn (teknisk kapacitet 20 barn/grupp) och lika mycket för personal (4 personal/grupp). Krokar bör vara utformade som dubbel/trippelkrok av ankartyp eller så kallad skolkrok för att optimera upphängningsmöjligheterna. Personalens pedagogiska ytterkläder förvaras bäst på galge på klädstång.

Bild: Exempel på ankarkrokar och skolkrok

Inredning monteras med fördel vägghängt, där underkanten placeras minst 10 cm över golv, för att underlätta städning.

Barnens skor och stövlar förvaras mest yteffektivt och tillgängligt för barn på hyllor istället för upphängda på krokar på väggar.

Andra funktioner som bör finnas är en nedfälld gummiskrapmatta innanför entrén, möjlighet för 5-6 barn/avdelning som brukar entrén att sitta ner på golvet vid påklädning. Förvaringsmöjlighet för lekhjälmar, reflexvästar, promenadrep och så vidare är att föredra (skåp eller dylikt kan placeras ovan barnhöjd).

Om möjligt är det även bra med en kroklist och mindre skohylla för besökare och vårdnadshavare.

3.7.2. Kapprum

Kapprummet bör utformas luftigt, ljust och med möjlighet att anslå dokumentation, information och barnens alster. En mötesplats för föräldrar, barn och personal.

Kapprummet kan samverkas mellan flera avdelningar, men kan även vara enskild för varje groventré eller hemvist/avdelning. Om utformningen av eventuella korridorer tillåter kan man med fördel integrera kapprummet i korridoren.

Klädförvaring bör beräknas till 20 cm per barn, och lika mycket för personal. Kapproomsinredningen ska, för varje barn och personal inkludera krokar för upphängning av ytterkläder, hylla för vantar/mössor osv, hylla för plastback/skåp för förvaring av extrakläder eller dylikt samt skoställ. Någon form av sittbänk för av- och påklädning bör finnas.

Anpassningsbara, vägghängda system är fördelaktigt då kapprummen blir mer flexibla. Bland annat kan hyllor och hängare anpassas efter barnantal eller ålderskategori. Det tillåter verksamheten att enkelt kunna höja och sänka hyllor och krokar i kapprumsinredningen, beroende på barnens ålder och längd i gruppen. Förvaring bör, om möjligt, vara vägghängd med minst 10 cm mellan underkant av förvaringsmöbel och golv för att underlätta städning.

Förvaring är en ständigt prioriterad fråga och omsorg bör läggas på val av förvaringsinredning och förvaringsutrymmen. Maximera förvaringsmöjligheterna i kombination med hållfasthet och städbarhet. Även logistik och möjlighet till överblick är prioriterat.

3.8. Flexibla verksamhetsytor

En god arbetsmiljö och stödjande pedagogisk miljö är målet vid byggnation av nya förskolor. Goda miljöer måste skapas för barns språkliga inläring, kommunikation och samverkan, eget upptäckande, vila, hygien och måltider. Sättet som förskolorna jobbar på förändras över tid och de kulturella, politiska och vetenskapliga aspekter som influerar verksamheten förändras. Det är därför av största vikt att lokalerna går att, på ett enkelt och billigt sätt, ställa om för olika typer av pedagogik och gruppstorlekar. Stora öppna ytor kan vara lockande, men det finns belägg för att små barn har behov av mindre sammanhang och möjlighet att dra sig undan för lugn och ro. Förskolelokalerna måste alltså ha en mix av rum och möjlighet att använda och dela av grupper av rum för olika typer av användning. Utan att förlora möjligheten för personalen att ha uppsikt över barnen under olika aktiviteter under dagen. Skötrum måste placeras så att personalen kan ha uppsikt över barnen de ansvarar för, även när de behöver gå ifrån för att hjälpa barn på toaletten eller med blöjbyte.

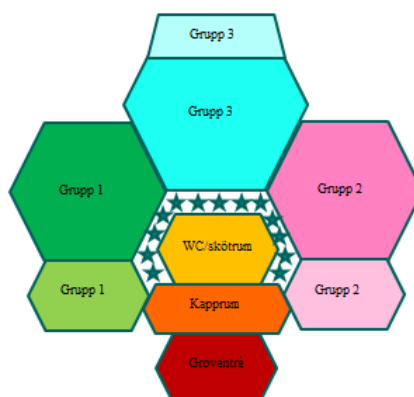
Varje grupp/avdelning på förskolan ska ha en så kallad hemvist. Hemvisten ska inkludera möjlighet till pedagogiskt arbete, lek, vila, samvaro och skötsel av hygien. Vissa funktioner, som exempelvis hygienutrymmen och viss yta för samvaro/vila kan vara gemensamma mellan två normalstora (15-20 barn) barngrupper eller tre mindre (6-15 barn) barngrupper.

Vid nybyggnation bör målet vara en lokalutformning och rumssamband som möjliggör omställning av lokalerna, på ett relativt enkelt sätt. Beroende på hur riktlinjerna för indelning av barngrupper ser ut och förändras bör lokalerna vara möjliga att

anpassa i efterhand för detta. En schematisk illustration av omställbara lokaler ses nedan.

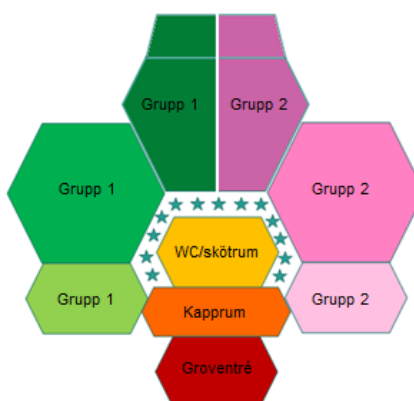
Omställning till mindre barngrupper, ca 9-12 barn och två personal, tre grupper.

★ = kommunikationsytor

18-21 barn, tre personal. Två avdelningar med 3-4 rum vardera.

★ = kommunikationsytor

18-21 barn, tre personal. Två grupper som delar torg.

★ = kommunikationsytor

Figur: Det är viktigt att lokalerna är flexibla och enkelt kan anpassas för variationer i ålderssammansättning, pedagogisk inriktning och storleksordning på barngrupper.

3.9. Kommunikationsutrymmen

Rumssambanden bör utformas på så sätt att störningar från exempelvis passerande barn, personal eller matvagnar inte utgör ett problem i verksamheten. Rum för vila eller lugn och ro, bör således inte utformas som ett genomgångsrum. Inte heller bör rum för särskilda aktiviteter som ateljé, matsal eller rörelserum vara den enda kommunikationsvägen till/från en hemvist eller annan pedagogisk yta. Kommunikationsvägar/korridorer blir därför ofta ett nödvändigt inslag i förskolemiljön.

Att kommunikationsutrymmen är nödvändiga behöver dock inte betyda att de enbart används som passageväg. Med kreativ, väl avvägd utformning och möbleringsstråk kan även dessa utrymmen bidra kvalitativt till verksamheten. I form av exempelvis galleri, bibliotek eller kapprum.

3.9.1. Trappor

Enplansbyggnad är önskvärt för en förskola. När detta inte är möjligt blir behovet av nogsam planering av flöden och rumssamband ännu större. Det är fördelaktigt om åtminstone yta för en avdelning/grupp barn kan placeras på bottenplan, då små barn har svårt att gå i trappor och det blir svårarbetat och personalkrävande att hjälpa barnen upp och ner i trapporna flera gånger om dagen.

Trappornas utformning är avgörande för barnsäkerheten. Trappor i förskolemiljö bör utformas med raka trapplopp. Stegen ska vara symmetriska. Det bör finnas vil-/vändplan med kortare avstånd än vad som kan förväntas enligt kravnivå i byggreglerna, för att undvika att barnet faller längre sträckor om de halkar eller snubblar.

Handledare ska finnas i vuxen- och barnhöjd på båda sidor trappan. De ska vara barngrindar högst upp och längst ned i trappen. Grindarna ska vara stabila och hållbara utan stödhjul. Stödhjul förstör golvbeläggningen. Grindarna ska öppnas åt det håll som underlättar vid eventuell utrymning, det fria öppningsmåttet ska motsvara minst det som krävs för utrymningsvägen. Belysning i trappor bör inte vara närvarostyrd, utan tänd under hela förskolans verksamhetstid. Framför allt av säkerhetsskäl, då närvarostyrd belysning kan ha en viss fördröjning och barn är snabba.

3.9.2. Hiss

Om förskolan har två eller fler plan ska det finnas hiss. Hissen ska utformas för att klara både person- och varutransport. Hissen ska vara av korgtyp. Plattforms- och lågfartshissar i öppna schakt ska i möjligaste mån undvikas. Hissen ska kunna barnsäkras med styrning via kodlås alternativt nyckel/tagg.

3.10. Hygienutrymmen

3.10.1. Barn

Det är rekommenderat att ha 1-2 skötbord per grupp/hemvist (två om två avdelningar delar hygienutrymme), beroende på ålderssammansättning på barngruppen. Kombiskötbord med tvättho och en skötbordsyta på respektive sida är utrymmesbesparande.

Det är mycket viktigt med glasade partier som tillåter översikt från skötrum/hygienrum till de pedagogiska ytorna. Personal måste kunna ta med barn för blöjbyte eller toalettbesök och samtidigt kunna ha uppsikt över övriga barn i gruppen.

Det ska finnas två toaletter per avdelning eller tre toaletter totalt om två avdelningar delar hygienutrymme. Toaletterna för barnen ska ha dörrar med låg bröstning ("saloondörrar") så att personalen kan titta till barnen vid toalettbesök. Toalettstolarna ska ej vara i barnstorlek utan av standardmodell.

Bild: Toalettdörrar, barntoaletter på förskolan Rosteriet i Liljeholmen

Minst en toalett per plan bör vara handikappanpassad och utrustad med dusch. Denna toalett nås med fördel från ett neutralt utrymme. Dörren till denna toalett ska vara standard, fullhög.

Tvättränna, istället för individuella handfat, i barnhöjd är mycket användbart, både för handtvätt och för vattenlek. Det ska finnas golvbrunn under tvättrännan. Ovan tvättrännan monteras en krossäker spegel för barnens användning. Rännan utrustas med standardblandare för handfat, avståndet mellan kranarna kan vara mindre än för tvättrännor dimensionerade för vuxna. Kranarna ska ej vara av industriell utformning. Vassa hörn och kanter ska inte finnas.

3.10.2. Personaltoaletter, hygien

Det bör finnas minst en personaltoalett per våningsplan. Om byggnaden är mycket långsmal kan det vara motiverat med två personaltoaletter per plan. Personal bör även ha handfat för handtvätt på avdelningen, kan kombineras med ho/handfat i anslutning till skötbord. Personaltoalett i anslutning till personalrum ska vara handikappanpassad med dusch.

Kökspersonal ska ha möjlighet att separera arbetskläder från privata kläder samt övrig personals kläder. Detta säkras genom klädskaåp med delningsvägg eller två separata skåp per person. Kökspersonalen kan antingen ha ett eget omklädningsrum, alternativt så samordnas omklädning med övrig personal.

Kökspersonal ska även ha tillgång till en egen toalett, i direkt anslutning till köket.

3.10.3. Lokalvård och tvätt

Förskolan ska utrustas med städförråd. Hur många och vilken placering de har beror på lokalernas storlek och utformning. Städförrådet ska utrustas med golvbrunn och utslagsho. En större förskola ska ha plats för städmaskin och golvgröp för tömning av städmaskin. Ett större huvudstädförråd kan kombineras med mindre städförråd med utslagsvask på övriga våningsplan.

Förrådet utrustas gärna med vägghängda förvaringssystem som går att anpassa efter behov. Det ska finnas plats för skurhinkar för olika utrymmen, upphängningsanordning för moppar, hyllor för städmaterial, förbrukningsmaterial, rengöringsmedel med mera.

Tvättmaskin ska finnas på förskolan, det bör projekteras för en tvättmaskin per fyra avdelningar. Det ska också förberedas för en torktumlare per tvättmaskin. Om utrymmet tillåter är det fördelaktigt, ur ett arbetsmiljöperspektiv, att de är placerade sida vid sida på upphöjda socklar. Tvättpelare är acceptabelt och yteffektivt.

Städutrymmen ska vara ventilerade och låsbara.

3.11. Möten

En plats för större möten bör, om möjligt, finnas. Det kan exempelvis vara en matsal som utrustas med teknik, som kan behövas för ett möte (projektor, högtalare, möjlighet att koppla in dator, accesspunkt och så vidare). Akustiken bör vara anpassad för större mötessituationer. På mindre förskolor, där inga gemensamma utrymmen finns, hålls personalmöten i personalrummet. Personalrummet bör utformas så att all förskolans personal får plats samtidigt. Föräldramöten hålls då sannolikt ute på respektive avdelning/hemvist.

Det måste finnas ett rum för privata eller enskilda samtal, mellan medarbetare eller mellan personal och föräldrar. Detta rum ska vara ljudklassat så att samtal inte kan avlyssnas utanför rummet. Samtalsrummet bör ligga i anslutning till ett neutralt utrymme. Exempelvis ska mötesdeltagare inte behöva passera personalrummet för att komma till samtalsrummet.

Samtalsrum kan kombineras med andra funktioner för personalen, exempelvis bibliotek, vilrum eller kontor. Samtals- och vilrum kan kombineras på arbetsplatser med färre än 50 anställda.

Bild: Samtalsrum och bibliotek på förskolan Blomsterkungen

3.12. Pedagogiska ytor

Beroende på förskolans storlek finns möjlighet till gemensamma utrymmen. För att det ska bli aktuellt med gemensamma utrymmen ska först förutsättningarna för mer prioriterade ytor vara säkerställda. Avdelningar/hemvister, skötrum, kommunikationsutrymmen och entréer och kapprum är överordnade i betydelse. Det är troligen svårt att ytmässigt motivera gemensamma utrymmen i en förskola med fyra avdelningar eller färre. Finns möjligheten är dock ett, eller flera, gemensamma utrymmen positivt. Framför allt ser Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning fördelar med en matsal i anslutning till köket. Utrymmet bör i så fall utformas så att funktionen är lätt omställbar så att man kan använda utrymmet till mer än bara matsal och nyttja utrymmet hela dagen. Detta ställer höga krav på fast inredning och möbler, men även fönstersättning, tekniska installationer och akustik. En eventuellt gemensam matsal bör även kunna användas för stormöten, som ateljé eller rörelserum.

Visuella flöden är prioriterat i förskoleverksamhet. Här måste noggranna överväganden göras vad gäller personalens möjlighet till översikt kontra avskiljbarhet och möjlighet för barnen att dra sig undan om de har behov av det. Ur ett arkitektoniskt perspektiv är det viktigt att förstå hur personalen arbetar. Under dagen kan det till och från hända att det finns kort om personal. Det måste då vara möjligt att kunna följa ett barn till toaletten eller byta blöja i skötrummet och fortfarande ha översikt över barngruppen. L-formade rum, eller liknande, bör därför undvikas om de inte är

avdelbara. Skötrummens måste placeras nogsamt. Avskiljbarhet kan ofta åstadkommas med hjälp av fast eller lös inredning, som skapar rum i rummen och nischer där barnen kan uppleva att de kan dra sig undan.

3.13. Måltider

Beroende på verksamhetens aktuella behov, kan personalen välja att barnen äter på varje hemvist, i en gemensam matsal eller en kombination därav. Lokalerna ska stödja verksamheten att växla mellan de olika sätten utan allt för stort besvär. Detta ställer krav på utrustning i hemvisterna och externa ytor, som kan användas för eventuell matsal. Mindre barn och barn med särskilda behov behöver en lugnare matsituation.

Varje hemvist/avdelning utrustas med ett pentry. Pentryt ska innehålla över- och underskåp, diskbänk i barn- och vuxenhöjd, en halv frys som ska användas till pedagogisk verksamhet, mat får ej förvaras i frys på avdelning. Två dubbla eluttag med timer bör finnas ovan diskbänk. Ett av överskåpen ska vara låsbart med cylinder, som är inkluderad i förskolans låssystem. Ur ergonomisk synvinkel är utdragslådor att föredra framför underskåp, de är dock inte lika robusta som skåp med hyllor. All verksamhetens disk, möjligen med undantag för personalrummets kaffekoppar, ska hanteras i tillagningskökets diskrum.

Ett pentry per förskola ska utrustas med hushållsspis med plattor/häll och ugn, ergonomiskt monterad diskmaskin samt kyl och frys för naturvetenskapliga experiment och möjlighet till bakning. Detta pentry kan placeras i ett för förskolan gemensamt utrymme, som torg/matsal/ateljé alternativt i en hemvist per våningsplan.

Om förskolan väljer att måltider ska intas i en gemensam matsal är det viktigt att tänka på flöden för att undvika stökiga måltidsmiljöer och en svårarbetad situation för personal. Frågor att ta ställning till är hur fördelas maten? Hur går barnen till och från sina platser? Hur hanteras disk? Om förskolan har en gemensam matsal bör det finnas möjlighet till en toalett för barnen och möjlighet till handtvätt i nära anslutning till matsalen. Även placeringen av hygienutrymmet och handfat bör beaktas ur ett flödesperspektiv.

3.14. Rum för lek

Hemvisterna, där barnen vistas mest när de är inomhus ska vara flexibla och ljusa. Fönster i barnhöjd ska finnas och dessa kan med fördel utrustas med en ordentlig fönsterbräda/bänk som håller att

sitta på. Fönsterbrädan/bänken fungerar både som lekyta och sittplats, samtidigt som barnen kan titta ut. Ett fönster per rum ska vara öppningsbart med barnsäkerhetsbeslag. Solskydd bör finnas exteriört på södervända fasader för optimal solavskärmning och energiprestanda. Fast inredning utformas med barnsäkerhet i fokus.

Placeringen av dörrar och fönster ska vara väl genomtänkt för att möjliggöra att skapa rum i rummen och dela av. Pedagogiska ytorna inklusive lekrum ska utrustas med väggyta för dokumentation.

3.15. Rum för vila

Rum för vila ska finnas för de barn som behöver det. Vilrum kan vara ett rum på en hemvist alternativt ett rum som delas av två avdelningar/hemvister. Rummet ska vara möjligt att mörklägga genom persienner eller rullgardiner, det ska ha ett öppningsbart fönster (med barnsäkerhetsbeslag), det är fördelaktigt om klimatet i rummet kan regleras manuellt (ventilation/värme). Det ska finnas tillräckligt med plats för att rymma det antal madrasser som motsvarar antalet barn i grupperna som nyttjar rummet.

Det ska finnas möjlighet att gå till och från madrasserna utan att behöva kliva över varandra. En barnmadrass/säng är ca 550*1400 mm stora. Rum som används för vila bör inte ligga i anslutning till bullrande verksamhet, fungera som genomgångsrum eller ligga nära elcentraler. Allt för att främja en god vilomiljö. Madrasser/sängar ska vara möjliga att plocka undan efter vilan så rummet kan användas för andra aktiviteter under resten av dagen. Det är viktigt att madrasserna förvars på ett sett som tillåter ventilerings. Förslagsvis genom inbyggd förvaring med avskiljare mellan madrasserna.

3.16. Dokumentation av barnens arbete

Väggar och glaspartier kommer att användas för dokumentation av barnens arbete. Väggen/väggarna ska utrustas med någon form av anslagstavla/yta för uppfästning. Ytan bör kunna bli väl belyst och vara fri från reflexer. Rätt hanterade kan väggabsorbenter ofta fungera som anslagstavla. Det är dock av vikt att det i så fall finns tydliga instruktioner kring hur stor del av absorbenten som får täckas med dokumentation för att inte de ljuddämpande egenskaperna ska försämrats. Det är också viktigt att välja material och färger som inte upplevs som smutsiga efter kort användning. Dokumentationsyta i barnhöjd ska finnas. Eftersom målade ytor och andra väggytor kommer att användas för diverse syften är det essentiellt att använda väggmaterial och färg som är tålig för slitage och enkla att rengöra.

3.17. Förvaring

Goda förvaringsmöjligheter är av största vikt för att upprätthålla en vistelsemiljö som upplevs som välordnad, luftig och ren. Förvaringen bör delas in i nivåer beroende på lättåtkomlighet i den dagliga verksamheten.

3.17.1. Centralförvaring

Centralförvaringen är förråd som delas av hela verksamheten. Det ska helst vara ett större, samlat, utrymme, snarare än flera små. Här förvaras gemensamt material och dokumentation, som exempelvis obrutna förpackningar med förbrukningsmateriel, säsongsbetonad utrustning (som inte är i säsong), dokumentskåp som inte används i den dagliga verksamheten och så vidare.

Centralförvaringen kan med fördel inkludera förvaringsmöjlighet av säsongskläder för personal, så att exempelvis skrymmande vinterkläder kan hängas undan när de inte behövs.

Inlastning i centralförråd underlättas om förrådet är placerat nära leveransentrén och upppackningsytan. Förskolans leveransentré kan användas av både tillagningsköket och övriga förskolan om logistiken planeras så att transport till förskolans övriga ytor kan ske utan att korsa tillagningsköket.

Förvaltningen ser gärna att det finns två centralförråd (alternativt ett stort som rymmer båda funktionerna). Det ena förrådet rymmer förbrukningsmaterial och dylikt enligt ovan, det andra är ett pedagogiskt förråd för förvaring av pedagogiskt material, leksaker och dylikt. Denna lösning underlättar för förskolan att dela material mellan avdelningarna och löpande kunna byta ut material och leksaker på den egna avdelningen.

Små förrådsutrymmen i direkt anslutning till avdelningarna bör undvikas då dessa tenderar att utvecklas till ”skräprum”.

3.17.2. Verksamhetsförvaring

Verksamhetsförvaringen är placerad i de utrymmen som används dagligen, exempelvis rummen i hemvisterna. Förvaringen kan utformas som vägghängda, grunda skåp som är lätta att städa under samt har en avställningsyta. Här förvaras materiel som tas fram och plockas bort varje dag. De fungerar som kompletterande, stängd, förvaring till de öppna, flyttbara hyllor/barnmöbler som används i verksamheten.

Förvaring kan ordnas med integrerade skåp i byggprojektet alternativt möbleras av verksamheten i samband med uppstarten av verksamheten. En förvaringsvägg kan ges en dubbel funktion för både förvaring och akustikdämpning. I väggfast förvaring kan även lekfulla nischer integreras. Var noga med höjden över golv så barnen själva kan klättra upp och ner ur dem.

Referens: Förvaringslösningar från förskolorna Hovet och Sjötorget

Referens: Förskola i kv. Rosteriet, Liljeholmen

3.18. Personalutrymmen

Om möjligt så bör personalen ha en separat entré till förskolan som ansluter till personalutrymmena. Entrén kan med fördel vara diskret och ligga utanför förskolans gård och ej i direkt anslutning till en eventuell huvudentré. Entrén ska vara väl belyst och kännas trygg att använda även för personal som öppnar och stänger förskolan

3.18.1. Personalrum och vila

Personalrum utformas för personalen att vistas i under sina raster. Utrymmet bör vara ljust, välkomnande och med behagligt ljudklimat. Det placeras med fördel avskilt från verksamheten. Rummet ska utrustas med pentry, som inkluderar köksinredning i form av över- och underskåp/lådor, micro, diskbänk med vask, 2/3 kyl, 1/3 frys, ergonomiskt monterad diskmaskin samt bänkyta med plats för kaffebyggare och vattenkokare. Det ska finnas två dubbla eluttag med timer.

Det bör finnas plats för matbord och stolar samt soffgrupp. Personalrummet kan, i mån av plats, kombineras så att möjlighet finns att hålla personalmöten/samlingar.

Det ska även finnas ett vilrum. Vilrummet kan ha en dubbel funktion som samtalsrum om arbetsplatsen har färre än 50 anställda. Om personalstyrkan är större måste det finnas en designerat vilrum. Det är viktigt att rummet går att skärma av från insyn och håller en ljudklass som innebär att samtal inte kan överhöras från kringliggande rum eller kommunikationsutrymmen. Om rummet ska användas som samtalsrum är det bra om det kan nås från ett neutralt utrymme.

3.18.2. Administration

Beroende på den organisatoriska uppbyggnaden och förskolans storlek, ska det finnas ett antal arbetsplatser för administration, pedagogiskt dokumentationsarbete och planering. Behovet är en personalarbetsplats per två avdelningar. Förskolan utformas optimalt med ett kontorsutrymme för förskolans chef med plats för skrivbord, dokumentation och besöksbord för fyra besökare samt ett kontorsutrymme för förskolans administratör med plats för skrivbord och förvaring av dokumentation. Dessa två funktioner kan samsas i ett utrymme om det finns möjlighet till privata samtal någon annanstans. Används kontor som samtalsrum ska utrymmet uppfylla ljudkrav för sekretess. Se vidare SISAB:s projekteringsanvisningar gällande akustik för förskolor.

3.18.2.1. Dokumentation

Arbetsplatserna för den pedagogiska personalen bör vara utformad så att de kan skriva ut bilder och texter, laminera, dokumentera, formulera informationsbrev, föra över bilder från kameror och så vidare. Arbetsplatser i de personaladministrativa delarna av förskolan kan kombineras med mindre arbetsstationer ute på hemvisterna/gruppernas lokaler.

Arbetsplatserna/-stationerna ska ha plats för dator och förvaring av dokumentation. Det ska finnas tillgång till skrivare/scanner/kopiator, lamineringsmaskin och annat kontorsmaterial. Det är fördelaktigt om det finns en större arbetsyta/bord för att kunna sortera arbetsmaterial och dokumentation på.

3.18.3. Entré, kapprum, omklädning, toalett

Om möjligt är det att föredra att personalen har en egen entré, gärna utanför förskolans gård. Entrén utformas så att den inte förväxlas med förskolans huvudentré/barnentréer. Personalentrén måste utformas trygg och säker med god belysning och god uppsikt över omgivningen. Personalentrén utformas med exteriört skrapgaller och interiör gummiskrapmatta.

Personalen ska ha ett eget kapprum, detta kan kombineras med omklädningsrum. Avskiljbarhet inom personalens omklädningsrum kan åstadkommas genom att sätta upp en duschdraperistång med draperi, som kan dras för vid klädombyte.

I kapprummet/omklädningsrummet ska det finnas krokar och hyllor för ytterkläder och skor, beräkna 20 cm per anställd plus fyra extra personal. Det ska även finnas låsbara väggmonterade skåp för förvaring av handväskor/ryggsäckar/värdesaker, skåpen förses med klinka där personalen kan använda sina egna hänglås. Det ska även finnas minst en personal-wc i anslutning till personalytorna. Den ska utformas som en RWC med dusch.

Kökspersonalen kan antingen ha eget omklädningsrum med toalett och dusch i anslutning till köket, alternativt sammanförs detta med den övriga personalens omklädningsrum/kapprum. Kökspersonal måste ha klädska där det är möjligt att separera arbetskläder från privata kläder. Antingen genom att ha två smala klädska var, eller ett klädska med avdelande vägg inuti.

3.19. Kringfunktioner

3.19.1. IT/data

Beställning av stadens fiberuppkoppling görs via Stokab. Stadsdelsförvaltningen markerar på lokalritning över förskolan var fasta IT-uttag (RJ45) ska placeras och var RJ45-uttag ska placeras i kombination med eluttag för tillgängligt trådlöst nätverk i hela byggnaden.

3.19.2. Telefoni

Primärt använder staden fasta telefonanknytningar via mobiltelefon. Av den anledningen behöver inte koppartelekabel dras in.

3.19.3. Säkerhet

Ringklockor monteras vid samtliga entréer, inbrottslarm och utrymningslarm projekteras och monteras enligt stadsdelsförvaltningens anvisningar. Ett låsschema upprättas för förskolans lokaler, inklusive eventuell hiss, och biutrymmen gällande skalskydd och skydd av sekretesshandlingar. Avstämning görs med stadsdelsförvaltningen gällande behov av kodlås/tagglås interiört i förskolans lokaler, exempelvis till personal- och administrativa utrymmen samt förråd och städutrymme. Om det är ekonomiskt möjligt är elektroniska låssystem att föredra då det möjliggör att avregistrera borttappade nycklar/taggar/kort. Det gör det även möjligt att ge tillfälliga nycklar till vikarier, hantverkare eller andra personer som behöver tidsbegränsat tillträde till förskolan. Ur ett utrymnings- och barnsäkerhetsperspektiv är det viktigt att säkerställa låsens funktion vid exempelvis strömavbrott eller datahaveri.

Central vattenavstängning kopplas till lås- och larmfunktionen för att förebygga vattenskador utanför verksamhetens ordinarie öppettider.

3.19.4. Kyla

Kyla i ventilationsanläggningen – en prissatt option ska presenteras för stadsdelsförvaltningen för tillvalet kyla i ventilationsanläggningen.

3.19.5. Skyltning

Ett skyltprogram utformas i god tid innan förskolans lokaler och gård övertas av stadsdelsförvaltningen. Observera att skyltning utomhus kräver ansökan om skyltlov hos stadsbyggnadskontoret.

3.20. Utemiljö och förskolans gård

3.20.1. Entrén till förskola

Entrén till förskolan för barn, föräldrar, personal och besökare ska vara inbjudande, ljus och tydlig under samtliga årstider. Det ska vara uppenbart för samtliga var ingången/ingångar till förskolan är - både gällande entré till gården och till byggnaden. Viktigt med grusfång utanför entréer för att minska smuts inomhus samt risken att sten fastnar under entrédörrar.

3.20.2. Bil-/cykelparkering

En parkeringsplats åt rörelsehindrade ska enligt stadens riktlinjer anordnas inom 10 meter från en entré. I de fall man inte lyckas uppnå max sträckan 10 meter så finns det lagstadgat i BBR att man ska anordnas en inom 25 meter från en av tillgängliga besöksentréer. Parkeringen ska vara dimensionerad och utformad enligt regelverket. Placering av grindar och marklutning ska anpassas till parkeringsplatsen. Angöring och kommunikationsvägar ska uppfylla kraven i Boverkets författning ALM – Tillgänglighet på allmänna platser.

Tillgänglig och låsbar cykelparkering för barn och vuxna ordnas utanför barnens del av gården.

3.20.3. Leveranszon/lastkaj

Stora och frekventa leveransvolymerna går till förskolans kök. Leverans av hygienmaterial och pedagogiskt material får inte fraktas genom tillagningsköket och bör inte transporteras över barnens del av gården. I bästa fall kan leveransentrén med uppkningsytan i tillagningsköket anslutas till en passage till förskolans pedagogiska ytor och förskolans centralförråd.

Om lastzon på gatan i anslutning till leveransentrén måste ordnas, ska Trafikkontoret kontaktas tidigt i projektet gällande placering, dimensionering och skyltning av lastzonen. Om lastzon placeras i garage under fastigheten ska garaget dimensioneras för detta gällande takhöjd och svängutrymme. Körstråk ska i möjligaste mån möjliggöra avlastning/soptömning/tömning av fettavskiljare utan att fordonet behöver backa. Varuhiss från garageplan, som går direkt till förskolans inlastningsyta, krävs. Denna ska förses med nyckelstyrning som hindrar obehöriga från att använda hissen för att komma till förskolan.

Planering för förvaring av 3-4 semihoppfällbara varuburar måste göras. Varuburarna ska vara så placerade att de inte kan användas som lekutrustning under helger och kvällar. Varupallar är brännbara och dessa får inte förvaras i anslutning till förskolans fasad. Om plats för lastpallar och varuburar finns i anslutning till leveranszonen/lastkajen, kan ytan inhägnas och låsas.

3.20.4. Återvinningshus/- rum/fettavskiljare/matavfallstank

Tillagningsköket kopplas till kombinerad fettavskiljare och matavfallskvarn/ar med uppsamlingsstank. Tömningsvägen placeras utanför barnens del av gården. Det är viktigt att avluftning av

fettavskiljaren placeras frångått från friskluftsintag till ventilationsanläggningen och från förskolans fönster. I tätbebyggda områden bör placeringen även ta hänsyn till kringliggande bebyggelse.

Vid dimensionering av utrymme för källsortering är det viktigt att ta hänsyn till behovet av sorteringsfraktioner. Det är både ekonomisk och miljömässigt fördelaktigt att sorteringskärlen är så pass stora att det leder till rimliga tömningsintervall.

Även om matavfallet hanteras med avfallskvarn och uppsamlingstank, ska hänsyn tas till de blöjor som slängs som hushållsavfall. Källsorteringsutrymmet kan antingen förses med kyla eller med joniseringsdon, som stängs av när dörren till källsorteringsutrymmet öppnas.

Sortering och förvaring av återvinningsfraktioner görs i lösa plastkärl på hjul i ett sopförråd. Återvinningsrummet förses med golvbrunn med våtrumsfall, varmt och kallt vatten för koppling till slang med slangvinda. Återvinningsföretagens personal godtar inte att kärl ska flyttas runt för att få ut ett specifikt kärl.

Asfalterad permanent ramp till återvinningsutrymmet ska finnas. Lösa metallramper håller inte i längden och accepteras inte.

3.20.5. Posthantering

Förskolan utrustas med en låsbar veckobrevlåda placerad efter avstämning med lokala postkontoret. Stadsdelsförvaltningens interna posthantering stäms av med vaktmästaren.

3.20.6. Barnvagnsparkering

Föräldrarnas vagnar kan parkeras i öppen väderskyddad konstruktion i två våningsplan. Låsbarhet genom längsgående metallstång i övre framkant, för föräldrarna att låsa fast vagnarna med egna cykellås. Om gårdsytan är begränsad kan förråden utformas som mer kompakta förrådslösningar som kräver att vagnar går att fälla ihop och är av sulkytyp. Denna förrådstyp kan göras i tre eller fyra plan beroende på utformning. Förrådens hyllplan bör vara placerade så att fritt utrymme dem emellan är minst 50 cm. De bör vara minst 120 cm djupa. Bredd kan beräknas till ungefär 55 cm/vagn i snitt. Det är av stor vikt att barnvagnsparkeringen inte ligger öppet emot förskolegården. Anledningen till detta är att kvarglömd mat eller prylar kan utgöra en fara för barnen på förskolan i värsta fall (nötter, små saker som kan sättas i halsen och så vidare). Antingen placeras förrådet bakom en grindsluss, mot

allmän yta utanför gården eller i stängda förråd med dörrar eller grindar.

Referens: Förskolan Gröndalsgården (SISAB)

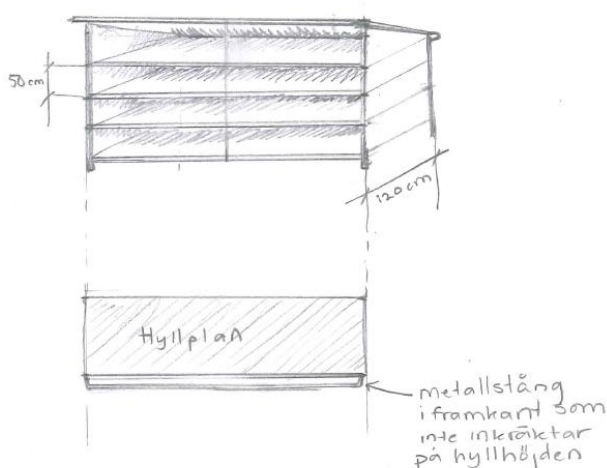

Bild: Förslagsskiss, utformning av kompakt barnvagnsförråd för hopfällda sulkyvagnar

3.20.7. Förvaring av förskolans vagnar

Optimalt kan ett isolerat och låsbart förråd anordnas för förskolans vagnar – vagnar som används av verksamheten under förskolans öppettid.

Om inte en täckt förrådsbyggnad/-utrymme kan ordnas, kan en låsbar del av barnvagnsparkeringen för föräldrarnas vagnar anpassas. Ett alternativ kan även vara ett fristående lågt förråd enligt bilden nedan. Dimensioneringskrav är utrymme för två dubbelvagnar per småbarnsavdelning.

Referens: Förskolan Gröndalsgården (SISAB)

Referens: Trollverksams låsbara barnvagnsparkering för två syskonvagnar på förskolan Svängen (Stockholmshem)

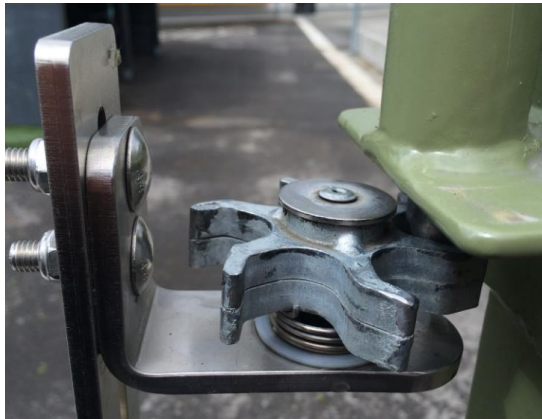
3.20.8. Barnsäkerhet, bullerplank, stängsel och grindar

Se SISAB:s projekteringsanvisningar för mark, för vägledning kring stängsel, grindar och bullerplank.

Beroende på gårdens storlek är det fördelaktigt om gården kan delas in i sektioner genom nätstängsel och grindar. Detta för att kunna separera stora och små barn vid behov, det är även fördelaktigt under perioder då det är få barn och personal på plats. Barnen kan

då samlas i en sektion och personalen har lättare att ha överblick över barn och besökare.

Användarvänliga lösningar för att förenkla barnsäkerheten är eftersträfvansvärt – det ska vara enkelt att öppna och stänga grinden för vuxna. Grinden kompletteras med en kedja med karbinhake.

Produktreferenser: Enhandsgrepp för att öppna och stänga grindar underlättar.

Det är inte bra om det finns bostadsfönster (eller tvättstugefönster) i direkt anslutning till friytorna eftersom det kan ske saker inomhus som barnen inte behöver se och barnen kan störa de boende genom bollkastning med mera på fönsterrutorna. Eventuella balkongers placering över friytor måste beaktas och helst undvikas helt och hållet. Under balkonger kan exempelvis planteringar eller annat placeras så att barnen inte befinner sig direkt under balkongräcken. Balkongräcken bör utformas med rund överligger för att undvika att boende, ovanför gården, ställer saker på räcket över friytan, som riskerar att ramla ner och skada personer nedanför. Alla ytterhörn skall vara gradade, hörnskydd skall monteras på skåp, vattenrännor och så vidare. Inredning ska utformas så att barn inte kan springa in och slå i sig. Viktigt att man inte placerar några brännbara material inom 6 meter från fasad för att följa stadens gemensamma försäkringsregler.

3.20.9. Lekvärden

Begreppet lekvärde kan användas för att definiera och kvantifiera en förskolas utemiljö. I lekvärde ingår också utemiljöns hälsofrämjande värde. En av de främsta hälsofrämjande aspekterna i utemiljön utgörs av hur mycket den stimulerar till fysisk aktivitet. Följande parametrar är användbara för att förtydliga önskad variation och kvalitet på gården.

- Gårdens storlek
- Olika zoner, ”rumslighet” och miljöer – trygg, vidlyftig och vild
- Tillgänglighet
- Nivåskillnader, sluttningar och blandning av växtlighet
- Möjlighet att passera runt hus/buskar/kulle/dunge
- Integration lekutrustning i landskapet
- Omvärldsförståelse - exempelvis kretsloppet
- Samband inomhus/utomhus
- En gård anpassad för årstidsväxlingar

Tillräckliga ytor är nödvändiga för att uppfylla kraven på lekvärden. Nivåskillnader och möjligheter till att komma fram på annan plats än där man startade (passage runt) är nyckelaspekter på lekvärdena. Växtligheten bör vara blandad med både träd, buskträd och buskar för maximalt lekvärde. Varje projekt ska nogsamt se över möjligheterna till en utformning och storlek som främjar barnens möjligheter till kvalitativ utevistelse. Gården ska ligga i direkt anslutning till barnens entréer. Utevistelse i allmänna parker och grönområden ska anses vara ett komplement och inte en ersättning för en egen gård. Om förskolan ligger integrerad i flerbostadshus kan förskolans gård användas av de boende utanför verksamhetstid. Under verksamhetstid ska barnen kunna nyttja förskolegården exklusivt. Om lekytorna av någon anledning inte kan ligga i direkt anslutning till förskolelokalen (ska undvikas) så måste möjlighet till blöjbyte och toalettbesök säkerställas i koppling till lekgården. Boverket har givit ut en vägledning rörande utemiljö för barn som heter ”Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö” som med fördel kan användas i projekteringen.

3.20.10. Hårdgjorda ytor och fallskyddsytor

Gångytor ska vara snöröjningsbara. En plan måste finnas för upplägg, alternativt bortforsling, av snö utanför förskolans gård. Snöhögar ska varken orsaka risk för att barnen rymmer över gårdens inhägnad eller orsaka risk för vattenansamling på gården när snön smälter. Däremot kan en väl placerad snöhög vara till stor glädje för leklystna barn vintertid!

Packat stenmjöl dammar och skapar partikelproblem, vilket är olämplig på förskolegårdar. Om barkflis används som fallskydd eller miljöskapande underlag – är det ett krav att materialet löpande byts ut för att inte skapa problem för barnen vid inandning av partiklar från nedbrutna flisbitar.

Fallskyddsytor ordnas främst med strid sand eller konstgräs med grus som fyllnadsmaterial. Konstgräset kompletteras vid behov med stötdämpande material.

3.20.11. Växtlighet

Det kan tyckas självklart, men det är av största vikt, att man vid planering av växtlighet konsekvent undviker alla former av giftiga och allergiframkallande växter och träd. Även träd som fäller nötter eller dyliskt som kan utgöra en kvävningsrisk (ekollon exempelvis) ska undvikas i möjligaste mån, liksom träd som savar mycket under sommarmånaderna. Uppvuxna träd för rumsskapande, naturligt lekmaterial och solskydd är välkomna på förskolans gård. Buskar som avgränsar barnens vy, men som möjliggör pedagogernas översikt över barnen, är fördelaktigt.

Permanent sittbara insprängningsskydd runt växtlighet kan monteras kring känslig vegetation, istället för tillfälliga skydd som efter etablering av växtligheten tas bort.

3.20.12. Barnsäkra markbrunnar

Samtliga markbrunnar på förskolans gård ska vara barnsäkert utformade.

Inga markbrunnar placeras i direkt anslutning till sandlådor för att undvika frekvent igensättning av sand och lekutrustning i brunnarna.

Det är mycket viktigt att planera avrinning via brunnar eller gräsytor på gården som helhet för att förebygga risk för drunkning. Vattensamlingar och återkommande pölar får inte förekomma.

3.20.13. Tillgång till vatten på gården

En vattenutkastare med avtagbar standardnyckel på fasad per sida av byggnaden mot förskolans gård – för bevattning av växtlighet, vattenlek och kreativt skapande. Vattenutkastaren skall vara ”frostsäker” av självdränerande typ

Vattnet ska vara avstängningsbart på insidan av förskolan, gärna kopplat till huvudavstängning av vatten som sker när förskolan låses och larmas

3.20.14. Belysning

God och säker belysning av entréytor, gångsträckor, leveransväg, återvinningsutrymmen och lekytor är av stor vikt för att förskolan ska kunna utnyttja gården under hela året.

Vänligen se SISAB:s projekteringsanvisningar och referensexempel.

Belysningen ska vara tidsstyrd och försedd med skymningsrelä. Hänsyn ska tas till omkringliggande verksamheter och boende för att inte störningar av felriktade belysningsarmaturer ska uppstå.

En grundbelysning ska vara tänd under kvällar och helger för att förebygga vandalism och ovälkommen vistelse på gården.

Viktigt att tänka på barnsäkerheten vid placering av armaturer. Personalen behöver god uppsikt över hela staketets sträckning. Belysningsstolpar ska inte placeras vid ”pulkabackars nedfart”.

3.20.15. Väder- och solskydd

Bedömning av väder- och dagsljusförhållanden för både byggnaden och gården behövs för att utformning av klimatskydd på fönster och fasad ska dimensioneras korrekt. Detta är essentiellt för att skapa behagliga miljöer på förskolans gård.

Barn behöver solljus i lagom mängd och under perioder av dagen. För att uppnå detta behöver man skapa solavskärmning. Det kan vara lövskugga, parasoller eller fast solavskärmning. Lövskugga och fasta soltak att föredra. Segeltak är ett mellanting mellan fast solavskärmning och parasoll. Stativen för segeltaket monteras fast och segelduken sätts upp vid behov, segeltaken ger inte fullt solskydd men dessa kan passa istället för tak där förskolan har problem med skadegörelse i form av påhållning på kvällar och helger. Segeltak medför en extra arbetsinsats från personalen. Sandlåda och bänkbord är vanliga ställen som barn sitter still en längre tid och därför bör dessa skyddas med solavskärmning.

Fasta skärmtak kan byggas på olika sätt. Använd i första hand skärmtak med pulpettak som är svårare att klättra på. Viktigt att tänka på är mötet mellan stolparna och marken. Trästolpar ska inte ha markkontakt. Används stål får vassa hörn och kanter inte förekomma och bultar sågas av om de sticker ut. Fundament av betong ska inte sticka upp ovan mark på sådant sätt att det utgör en skaderisk. Detta tillgodoses om det fasta skärmtaket av trä byggs enligt referensritning M3. Väljer förskolan ett segeldukstak ska det konstrueras så att taket kan tas ned då det inte används. Vid pergola är det bra att se till att träet ligger tvärs mot solinstrålningen.

Läs mer i SISAB:s, goda exempel, solskydd.

Vindutsatta delar av gården förses med väderskydd.

3.20.16. Lekutrustning

Multifunktionella lekstationer är användbara och uppskattade. Lekutrustning väljs utifrån åldersspannen 1-3 år och 3-5 år där zoner för de olika åldrarna anpassas.

Eventuella lekhus ska vara utformade för lek, gärna planerat så att barnen kan besöka varandra mellan två hus. Lekhusen ska inte vara beboeliga då det kan inbjuda till ovälkomna nattgäster. Pedagogerna ska ges god uppsikt över och in i lekhuset utan tättslutande väggar.

3.20.17. Bänkbord

Antalet bänkbord anpassas efter förskolans antal avdelningar. En mix av bänkbord i vuxen- respektive barnstorlek ska finnas. Minst hälften av bänkborden ska vara solskyddade. Det är viktigt att man tänker på att bänkborden ska vara svårantändliga, vatten resistent, svåra att bortföra samt slitas elegant.

Alla bord ska förankras i marken på ställen en bit från fasaden så att de inte kan nyttjas för att nå taket. Angående placering och brand se 3.1.1.1 Brand.

3.20.18. Sandlådor

Minst två sandlådor bör finnas, gärna fler, för att främja olika aktiviteter och möjliggöra så att olika konstellationer med barn kan leka på olika platser. Breda och sittbara sandlådesargar underlättar bakning av sandkakor och bygge av sandslott. Sandlådesargerna ska även vara inbjudande som sittplats för samtal.

Kommunikationsvägar till och på gården ska planeras in för att möjliggöra för entreprenörer som ska byta och fylla på sanden i sandlådorna att kunna göra så. Delar av sandlådan bör skyddas med solavskärmning.

3.20.19. Förvaring av lekutrustning

Fristående låsbart förråd med belysning både på fasaden och interiört i förrådet underlättar förskolans förvaring av lekutrustning. Placeringen av förråden får inte försvåra pedagogernas översikt över barnen på gården. Inredning med hyllplan och krokar ska ingå i projektet.

Låsbara förvaringslådor med öppningsbart lådlock förbättrar tillgängligheten av lekmaterial för barnen. Lådorna bör utrustas med hydraulikbeslag för barnsäker uppställning av lådlocket under lek. Nedfällbar lådfront är fördelaktigt så att barnen själva ska nå att hämta och lämna tillbaka lekutrustning. Leklådor placeras med

baksidan mot sandlådor för att underlätta tillgängligheten, men försvåra för barnen att fylla lådorna med sand.

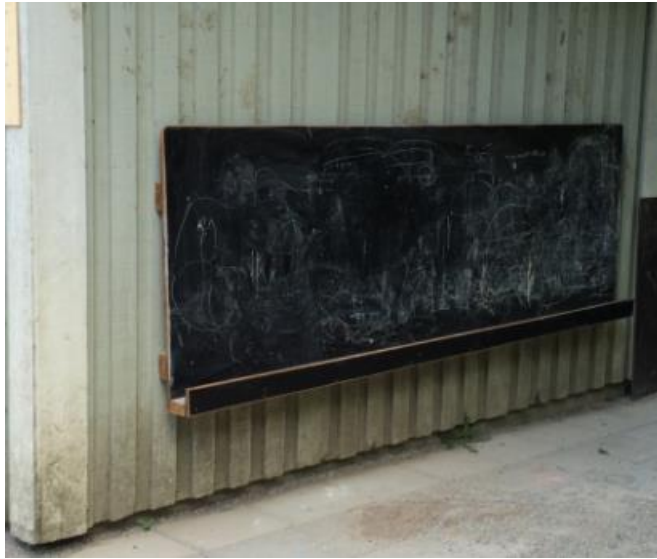
Det är viktigt att förvaringslådorna inte placeras invid stängsel för att förhindra risk att barnen klättrar över stängslet.

Referens: Barnanpassad förvaringslåda från SBI Ståhles Byggnads- och installationsservice

3.20.20. Utomhusateljé

En utomhusateljé kan tillskapas genom väggyta ordnas där vägghängda eller fristående stadiga stafflier i barnhöjd med plats för papper, vatten och färg kan placeras. Ytan framför väggen bör vara plan och stadig att stå på och placeringen bör vara något avskild för arbete i lugn och ro. Närhet till vattenutkast på fasaden och närhet till förvaring av kreativt arbetsmaterial är bra.

Referens: Förskolan Gröndalsgården (SISAB)

4. Kultursatsning – enprocentsregeln

Nedanstående text är hämtat från Stockholm konst
(www.stockholmkonst.se):

”Enprocentsregeln

Enprocentsregeln anger att en procent vid ny-, om- och tillbyggnad i Stockholm stad ska avsättas för konstnärlig gestaltning. Regeln klubbades igenom av stadens politiker redan 1963. “Minst en procent“, säger vi på Stockholm konst. Och varför enprocentsregeln är så bra förklarar vi gärna.

Den offentliga konsten – som alla har tillgång till – är en del av vårt demokratiska samhälle. Alla stockholmare, oavsett vem man är eller hur man lever, ska ha möjlighet att uppleva konst i sin närmiljö. Därför är det både Stockholm konsts glädje och skyldighet att informera kommunala bolag, förvaltningar och byggherrar om enprocentsregeln.

Den innebär nämligen att en liten del av varje byggbudget omvandlas till den allra bästa konsten för stockholmarna. Och på samma gång har beställaren allt att vinna på sin konstsatsning. För att använda sig av enprocentsregeln behöver beställaren inte kunna något om konst eller beställning av konst. Stockholm konst leder varje enprocentsprojekt hela vägen fram till invigningen av det nya verket eller utsmyckningen. Varje beställare som samarbetar med Stockholm konst tilldelas enprocentsymbolen.

Det är en kvalitetsmärkning som visar att beställaren följer enprocentsregeln. Kort sagt är det en symbol att vara mycket stolt över. Sist men inte minst är den en inträdesbiljett till tävlingen om utmärkelsen ”Årets enprocentare”.”

Referens: Förskolan Blomsterkungen (SISAB). Konstverk: ”A, B, se” av Hanna Nilsson och Sofia Østerhus

5. Dokumenterad kunskapsöverföring

Stadsdelsförvaltningens interna kommunikation underlättas om projektgruppen, som arbetar med utformningen och utgör beställarombud under projektering och byggnation, dokumenterar en ”bruksanvisning” hur lokalerna och funktionerna är tänkta att fungera och vilken inbyggd flexibilitet som finns i utformningen.

Pedagogiska utrymmen på ritningar, som biläggs till lokalavtalet och som överlämnas till verksamheten, benämns med fördel neutralt med uppgift om kapacitet för personbelastning och funktioner som exempelvis pentry. Möjlighet att sätta upp avskiljande innerväggar markeras med streckade linjer, innerväggar som vid behov kan tas ner markeras även. Verksamhetens användning och benämning av utrymmena kommer att variera över tid beroende på barngruppens sammansättning och pedagogiska riktlinjer.

6. Myndighetskrav och styrdokument

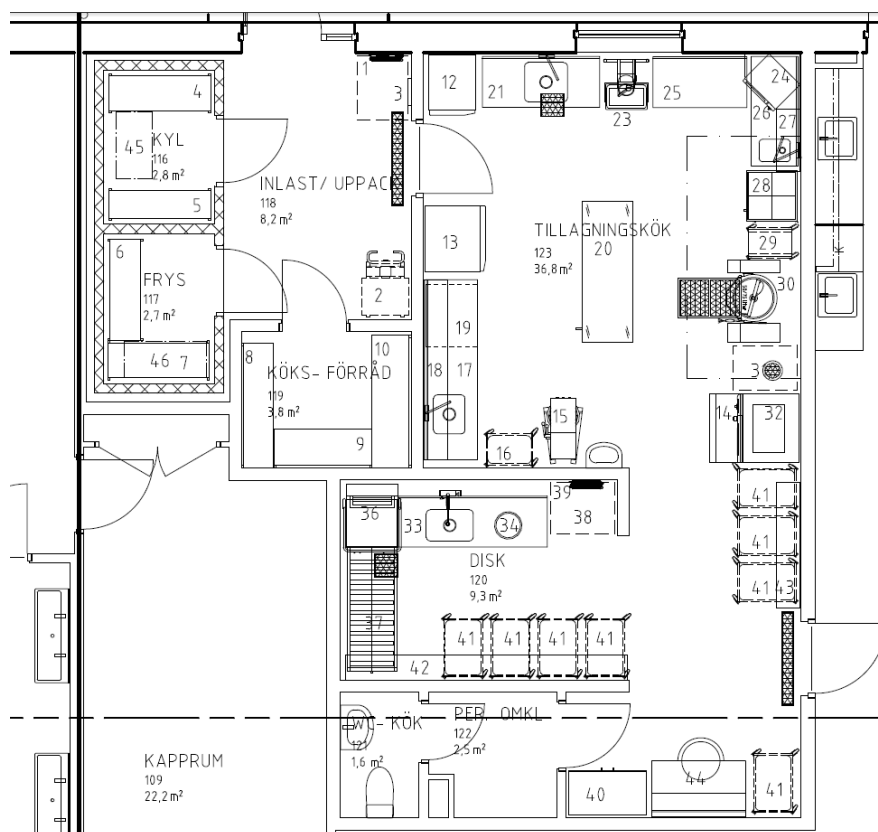
Samtliga gällande lagkrav, myndighetskrav och riktlinjer för förskolan, byggnaden och utemiljön ska vid överlämningstillfället i varje projekt vara uppfyllda. Hyresgästens ansvar för eventuella ändrade myndighetskrav gäller, som tidigast, efter avtalsstarten och efter godkänd överlämningsbesiktning mellan byggherren/ fastighetsägaren och stadsdelsnämnden.

7. Bilagor

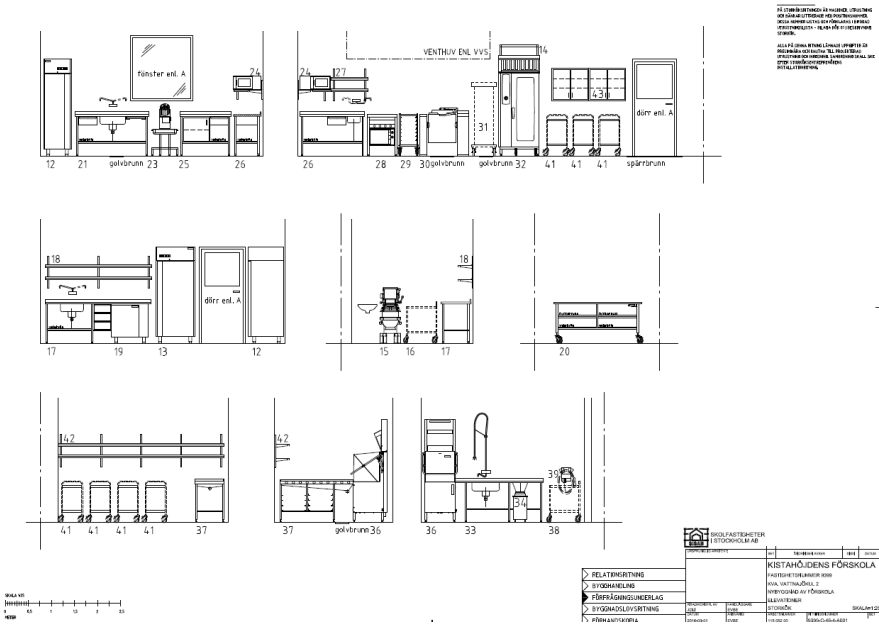
1. köksuppställning och inventarier, Kistahöjden förskola, SISAB

7.1. Bilaga 1

Köksuppställning och inventarier SISAB

Funktionsprogram förskola, Enskede-Årsta-Vantör
50 (52)

UTRUSTNINGSLISTA STORKÖK

Rum	Pos	Utrustning	Antal	Kapacitet	Anslutning EL		Anslutning VS				INGÅR I VARU-KYLA	Anmärkning
					Fas	Effekt kW	kv	vv	Avl	GB	Vent	
Uppackn 118	1	Spolplats	1				x	x				VVS
Uppackn 118	2	Plats för lyftvagn	1		1-	1						h)
Uppackn 118	3	Redskapshållare	1									
Kylrum 116	4	Hyllställning 5 hyllplan	1									
Kylrum 116	5	Hyllställning 5 hyllplan	1									
Frysrum 117	6	Hyllställning 5 gallerhyllor	1									
Frysrum 117	7	Hyllställning 5 gallerhyllor	1									
Förråd 119	8	Vagghylla 5 hyllplan	1									
Förråd 119	9	Vagghylla 5 hyllplan	1									
Förråd 119	10	Vagghylla 5 hyllplan	1									
	11	-										
Kök 123	12	Kylskåp	1	450 lit.	1-	1					X	a)
Kök 123	13	Kylskåp	1	650 lit.	1-	1					X	a)
Kök 123	14	Avkondenseringshuv till ugn	1		1-	1						h)
Kök 123	15	Blandningsmaskin	1	30/15 liter	3-	1						g)
Kök 123	16	Rullbord	1									
Kök 123	17	Bänk med diskåda	1				x	x	x			b)
Kök 123	18	Övertylla	1									
Kök 123	19	Nedkylningsbänk	1	20 kg/4 tim	1-	1					X	a)

Förklaringar anmärkningar, se sidan 4
Arbetsnummer: 115 052 00
Sign:
Bilaga KÖK 01

UTRUSTNINGSLISTA STORKÖK

Rum	Pos	Utrustning	Antal	Kapacitet	Anslutning EL		Anslutning VS					INGÅR I VARU-KYLA	Anmärkning
					Fas	Effekt kW	kv	vv	Avl.	GB	Vent		
Kök 123	20	Mobil bänk, justerbar höjd	1										
Kök 123	21	Bänk med diskåda	1				x	x	x				b)
	22	-											
Kök 123	23	Grönsaksskärare	1	RG200	1-	0,5							h) Hållde RG 200 el likv
Kök 123	24	Mikrovågsugn med vägghylla	1		1-	2							h)
Kök 123	25	Bänk,	1										
Kök 123	26	Bänk med utslagsvask	1				x	x	x				d)
Kök 123	27	Överhylla	1										
Kök 123	28	Spis med ugn för GN1/1	1	4 plattor	3-	15					x		
Kök 123	29	Rullbord med gejder	1										
Kök 123	30	Kokgryta med omrörare	1	75 l	3-	16	x	x		x	x		f), k) Getinge Bas el likv
Kök 123	31	Plats för värmeskåp	1		1-	1							h)
Kök 123	32	Kombiugn	1	14 GN 1/1-65	3-	36	x			x			e), f), g), i) Rational el likv
Disk 120	33	Inmatningsbänk	1				x	x	x				c)
Disk 120	34	Avfallskvarn	1		3-	2,2	x		x				g)
	35	-											
Disk 120	36	Diskmaskin med avkondensering	1	WD7	3-	13	x			x			e), f), g) WD 7 el. likv
Disk 120	37	Rullbana	1						x				
Disk 120	38	Vagnsplat											

Förklaringar anmärkningar, se sidan 4
Arbetsnummer: 115 052 00
Sign:
Bilaga KÖK 01

Sida 2 av 4

KISTAHÖJDEN
Tillagningskök, 180-200 portioner
Förfrågningsunderlag
2016-03-01

UTRUSTNINGSLISTA STORKÖK

Rum	Pos	Utrustning	Antal	Kapacitet	Anslutning EL		Anslutning VS					INGÅR I VARU-KYLA	Anmärkning
					Fas	Effekt kW	kv	vv	Avl.	GB	Vent		
Disk 120	39	Plats för lågtryckstvätt	1				x	x					b)
Disk 120	40	Stadskåp	1				x	x	x				b)
Disk 120	41	Plats för serveringsvagn	8										
Disk 120	42	Överskåp	1										
Disk 120	43	Överhylla	1										
Disk 120	44	Skrivbord och överhylla	1										
Kylrum 116	45	Förångare	1							tövtatten			a)
Frysrum 117	46	Förångare	1							tövtatten			a)
Fläktrum 220	47	Apparatskåp varukyla	1		3-	10							Separat matning till eluttag
Utornhus	48	Kylaggregat	3										a)

Förklaringar anmärkningar, se sidan 4
Arbetsnummer: 115 052 00
Sign:
Bilaga KÖK 01

Sida 3 av 4

KISTAHÖJDEN
Tillagningskök, 180-200 portioner
Förfrågningsunderlag
2016-03-01

ANMÄRKNINGAR/FÖRKLARINGAR

- a) Ansluts till centralkyla. Kopplas elektriskt via apparatskåp varukyla.
- b) Blandare enligt VVS
- c) Blandare med pistoldusch och utkastarm enligt VVS
- d) Blandare med dubbelledad utkastarm enligt VVS
- e) Inkommande vatten förses med avstängningsventil, återsugningsventil i omfattning enligt föreskrifter, enligt VS
- f) Rostfri golvgröp med silhink och halkskyddat, upplyftbart galler, enligt VS
- g) Fast anslutning eller brytare på vägg, ingår i EL

- h) Ansluts med stickpropp
- i) Styrning via diskmaskinens matning
- j) Maskinen har inbyggd arbetsbrytare
- k) Ingjutningsdetaljer monteras av BYGG.
- l) Helt plant golv under ugn och ca 0,8 m framför
- m) Vattenanslutning från diskmaskinen
- n) I vissa områden kan Stockholm Vatten ej leverera tillräckligt högt vattentryck som vissa diskmaskiner kräver, så måste tryckstegringspump installeras till diskmaskinen.